

Романчук А. А.

*кандидат філологічних наук,
начальник відділу зовнішніх зв'язків
Тренінгового центру прокурорів України
м. Київ, Україна*

ПЕРЕКЛАДАЦЬКА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ СИМВОЛІКИ СХОДУ У ПОЕЗІЯХ ОКСАНИ ЗАБУЖКО

Останніми роками площина постколоніальних студій українських та іноземних дослідників збагачується не лише методологічно, а й міжгалузево. Тема постколоніального дискурсу у творчості Оксани Забужко активно розробляється сучасними українськими дослідниками, зокрема Катериною Кирилюк, Наталією Кобченко, Марком Андричиком, Віталієм Чернецьким, Оленою Тарнавською. У фокусі зазначених наукових розвідок – тілесність, ідентичність, деколоніальний вимір та альтернативне мислення як культурна репрезентація. Втім, розвідок перекладознавчого характеру, присвячених цій темі, напрацьовано вкрай мало, а тематика Східного символізму у перекладах Оксани Забужко вивчена недостатньо, що і зумовлює наукову новизну цього дослідження.

Загалом, інтерпретація символіки Сходу в контексті постколоніальної рефлексії творчості Оксани Забужко спонукає нас розглядати обидва тексти – оригінальний та перекладений – як культурні феномени, які природньо зазнають трансформацій під час читацької та перекладацької інтерпретацій діаспорними перекладачами, які у свою чергу виступають посередниками між українським постколоніальним досвідом та англomовним читачем – найчастіше представником Західної культури.

Актуалізація Сходу – як метафоричного простору – в текстах Забужко уособлює досвід колонізації. Власне, орієнтальні символи нагадують про те, як українську культуру примусово і ціленаправлено посували з культурного авангарду. Тут варто навести декілька прикладів перекладацької інтерпретації символіки Сходу з огляду на усі наші вищезазначені зауваги. Отже, проаналізуємо приклад – поезію О. Забужко «Визначення поезії» та два переклади, здійснені Майклом Найданом та Вірліною Ткач і Вандою Фиппс:

Оригінал

А *душа* все
пнутиметься прорвати
Стиск плоті, проклін
гравітації, – ось тоді
У вилом стелі шумки
крижаним зорепадом
Рине Космос
І тягом в свою
галактичну трубу
Видує душу,
закрутить, як аркуш
паперу,
Мою *молодісінку*
душу
Барви мокрої зелені
Ах, на свободу! – і:
Стійте! – скрикне вона
в мить прориву
крізь тіло,
В мить на
щонайсліпучішим лезі
Поміж двома світами
[1, с. 156].

Пер. М. Найдан

And *the soul* will rise
to break through
The press of flesh, curse
of gravity.
The Cosmos
Above the black well of
the room
Will suck on its galactic
tube,
Heaven breaking in a
blistering starfall,
And ***draw the soul up,***
trembling like a
sheet of paper –
My young soul –
The color of wet grass –
To freedom – then
On the dazzling
borderline
Between two worlds –
Stop, wait... [1, с. 157].

Пер. В. Ткач та В. Фиппе

But *my soul* will push
through
The weight of the body,
the curse of gravity –
and then
As falling stars up the sky
The Cosmos
Will ***suck up my soul***
Through its galactic pipe
Like a crumpled sheet
of paper.
Oh soul, so young,
Green like wet leaves,
To freedom –
But at the moment of
release, it screams – “Stop!”
At the instant on the knife`s
edge
Between two worlds –
Stop. Halt [2, с. 173].

Стрижневим символом запропонованої до аналізу поезії Оксани Забужко «Визначення поезії» є душа. Універсальний для багатьох культур символ, реалізовує різні значення для Східного та Західного культурних вимірів. Душа, за трактуванням української культурної традиції, – це внутрішня сутність людини, яка входить у неї від народження, а по смерті відділяється від тіла. По смерті душа вилітає з тіла і перебуває біля нього перші три дні аж до закінчення похоронного обряду [3, с. 169].

В китайській культурній традиції існує поняття множинної душі, яка складається із трьох типів душ хунь (hun) та сімох по (po). Розділення двох різних видів душі несе за собою фізичну смерть (Посилання на електронний ресурс Britannica). Душі хунь сприймаються як свого роду тонкі стани позитивно зарядженої пневми (ци), душі по – як її тонкі, негативно заряджені стани [4].

Символізм відділення душі від тіла в площині українського (християнського) та китайського (буддистського) світосприйняття різко відрізняється, адже для українців існує лише одна душа, яка відповідно до принципів християнського вчення – безсмертна і безкінечна, а для китайців – це сукупність різномірних та множинних душ,

які після смерті та остаточного розкладання тіла також руйнуються, або розчиняючись надалі у Космосі (небесній пневмі), або потрапляючи у підземний потойбічний світ Жовтих джерел (хуан цюань).

В оригіналі прочитуються інтертекстуальні вкраплення, алюзії на класичну філософію буддизму щодо відділення душі від тіла: «*Рине Космос... і Видує душу*». Порівняємо перекладацькі стратегії, використані перекладачами для відтворення культурного компоненту цього образу. Найдан відтворює його у перекладі наступним чином: «*The Cosmos...And draw the soul up*», натомість, Ткач і Фиппс: «*The Cosmos...Will suck up my soul поглине*». Певною мірою тотожні перекладацькі відповідники є сталими фразовими дієсловами, які мають різні значення. Перший відповідник перекладу має значення *зупиняти*, а другий – *поглинати*. Можна стверджувати, що другий відповідник точніше передає конотативне наповнення оригіналу.

Слід також зазначити й інтертекстуальне поєднання тендітності символу душі – легкої, беззахисної, вразливої – із метафорикою письма у рядку «...закрутить, як аркуш паперу, Мою *молодісінку душу*». Життя ототожнюється із текстом, який припиняють писати (він зникає). Пропонований читачам варіант перекладу Найданом «*trembling like a sheet of paper – My young soul ...*» повною мірою передає конотативне значення та емоційно-інтертекстуальне забарвлення образу душі. Натомість, в іншому перекладі ми спостерігаємо нівелювання оригінального образу душі, «*Like a crumpled sheet of paper. Oh soul, so young*».

Перейдемо до наступного прикладу східної символіки. *Барви мокрої зелені* у цьому випадку – не просто кольоронімічна метафора, це – алюзія на буддистську притчу про зелену барву. Культурологиня та кольорознавчиня Кассія Сент-Клер у своїй роботі «Потаємне життя барв» згадує цю притчу в контексті аналізу палітри зелених барв. В ній йдеться про те, як божество навідало маленького хлопчика уві сні та сказало, що всі його бажання можуть здійснитися, якщо він заплющить очі та не уявлятиме собі зелень морської води. Ця історія має два можливі закінчення. В одному випадку хлопчику все вдається і він сягає просвітлення. В іншому – його настільки поглинають постійні невдачі, що він поволі втрачає розум і життя [5, с. 189].

Майклу Найдану вдається точно відтворити оригінальну інтертекстуальність символу, його переклад «*The color of wet grass*», на відміну від перекладу перекладацького тандему Ткач-Фиппс, резонує культурному підтексту першотвору, продовжуючи логічне розгортання символічної образності відділення душі від тіла у рамках буддистської парадигми, заданої Оксаною Забужко.

У перекладі Вірляни Ткач та Ванда Фиппс «*Green like wet leaves*» спостерігаємо згасання культурної символіки оригіналу. Можна навіть говорити, що це не просто перекладацька інтерпретація, а створення нового метафоричного образу.

У підсумку можна стверджувати, що символіка Сходу у поезіях Оксани Забужко постає не лише як естетична складова її ідіолекту, а як глибокий інтертекстуальний код, тісно пов'язаний із постколоніальним досвідом та філософськими уявленнями про ідентичність, свободу й духовне оновлення.

Аналіз перекладацької інтерпретації та відтворення англійською мовою поетичних текстів Забужко Майклом Найданом та Вірляною Ткач і Вандою Фиппс дозволив виявити різні ступені відтворення етнокультурного потенціалу оригіналу: від уважного збереження алюзій на традиційний Схід до часткового нейтралізування національно-культурних конотацій. Це засвідчує глибокий вплив культурної пам'яті перекладача на процес інтерпретації тексту, а також визначає межі й можливості перекладацької трансформації в постколоніальному контексті.

Література:

1. В іншому світлі: антологія української літератури в англomовних перекладах Вірляни Ткач і Ванди Фиппс та в театральних діях мистецької групи «Яра» / за ред. Ольги Лучук. Львів : Срібне слово, 2008. 790.
2. From Three Worlds: New Writing from Ukraine / ed. by Ed Hogan, Askold Melnyczuk. Harvard : Harvard Ukrainian, 1996. № 12 : Glas Series. 240 p.
3. Войтович В. Українська міфологія. Київ: Либіль, 2002. 662 с.
4. Daoism. Britannica. URL: <https://www.britannica.com/topic/hun-Daoism/> (дата звернення 21.07.2025).
5. Сент-Клер К. Потаємне життя барв / пер. з англ. К. Сокульської. Київ : Видавнича група КМ-БУКС, 2022. 296 с.